

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

**VYBRANÉ POHÁDKY CHARLESE PERRAULTA A
JEJICH SROVNÁNÍ S ČESKOU TRADICÍ**

Libuše Lišková

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

.....

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat Mgr. et Mgr. Radce Fridrichové za odborné vedení a cenné rady při zpracovávání bakalářské práce.

Obsah

Obsah	5
1 Úvod	6
2 Pohádka	8
2.1 Definice a dělení pohádek	8
2.2 Základní charakteristika pohádek	11
2.3 Funkce pohádek	12
2.4 Úloha pohádky	12
2.5 Šíření pohádek	13
3 Etymologický původ výrazu „pohádka“	15
4 Významní čeští překladatelé francouzských pohádek	16
4.1 František Hrubín	16
4.2 Václav Cibula	16
5 Charles Perrault	18
5.1 Významné události autorova života	18
5.2 Dílo	18
6 Neznámější pohádky Charlese Perraulta a jejich srovnání s českou verzí	20
6.1 Le Petit Poucet – Paleček	20
6.2 La Belle au bois dormant – Charles Perrault	25
Šípková Růženka – Eliška Krásnohorská	25
6.3 Cendrillon ou La petite pantoufle de verre – Popelka	30
6.4 Le Petit chaperon rouge – Charles Perrault	36
Červená karkulka – Karel Jaromír Erben	36
7 Hlavní důvody rozdílů v adaptacích	39
8 Závěr	41
Resumé	42
Seznam použité literatury	43
Přílohy	45

1 Úvod

Pohádky jsou literárním útvarem, který člověka provází od raného dětství po celý život. Jsou to právě pohádkové knihy, jejichž čtením často rodiče uspávají své děti, protože jsou plné příběhů o životech princezen a princů, královen a králů, nadpřirozených postav, ale i hrdinských činů obyčejných smrtelníků.

Pohádky jsou také knihami, na nichž si dítě průběžně zdokonaluje své čtecí schopnosti a nejen z tohoto důvodu bývá pohádka první knihou v životě, kterou je člověk schopen sám přečíst.

Jak nadpis napovídá, tato bakalářská práce se zabývá především porovnáváním pohádek francouzského autora Charlese Perraulta s adaptacemi, jež zformulovali přední čeští autoři pohádek.

Tato práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se ve čtyřech hlavních kapitolách zabývá pohádkou jako takovou a její podrobnou charakteristikou. Jedna z kapitol je věnována definici samotného pojmu pohádka a jeho hlavnímu dělení v literární tvorbě, a protože srovnávané pohádky jsou francouzského původu, je v díle zařazena také kapitola o etymologickém původu tohoto slova, jak v jazyce českém, tak v jazyce francouzském.

Dále se autorka pokouší čtenáři objasnit základní charakteristiky pohádek a jejich funkce. Neméně důležité je bezpochyby podat informace o úloze pohádek ve výchově dětí. Čtenáři je také pomocí několika teorií nastíněna problematika šíření pohádek.

V práci je zařazena i kapitola věnovaná nejvýznamnějším překladatelům francouzských pohádek, především Františkovi Hrubínovi, který překládal mnoho Perraultových děl.

Samostatná kapitola je věnována stručné biografii Charlese Perraulta, jenž je nejen jedním z nejznámějších francouzských pohádkářů, ale i jedním z prvních spisovatelů, kteří se pohádkové tvorbě soustavně věnovali, a také jednotlivé pohádky sepsali. A některé z nich jsou hlavním tématem této práce.

Praktická část práce se zabývá popisem dějů jednotlivých adaptací vybraných pohádek. Na příkladech a ukázkách z děl jsou zobrazeny hlavní rozdíly, jež se v nich vyskytují.

Závěr práce je věnován hlavním důvodům rozdílnosti mezi adaptacemi Charlese Perraulta a českých autorů.

2 Pohádka

2.1 Definice a dělení pohádek

Pohádka je krátký fiktivní epický příběh, ve kterém se objevují smyšlené bytosti. Tak zní definice žánru pohádka. Ovšem tato charakteristika je poněkud strohá, a pro naše potřeby také nepoužitelná. Při popisu žánru pohádky se nelze opírat pouze o jednu krátkou definici, protože každý zdroj přikládá důležitost jinému prvku, a to je důvod, proč žádná z charakteristik není úplná nebo ideální.¹

Základním znakem všech pohádek je fikce, v díle *The Types of the Folktale* od autorů Anttiho Aarneho a Stitha Thompsona² jsou pohádky rozčleněny podle jejího zastoupení v nich.

Tedy - pohádka zvířecí, která patří k nejstarším typům pohádek. Tento druh pohádky se zakládá na pradávném animistickém a antropomorfizujícím pojetí přírody, typickém pro člověka prehistorické éry. Vystupují v ní zosobněná nebo zlidštěná zvířata, která jsou hlavními nositeli děje.³ Přejímají některé lidské vlastnosti, někdy se však s člověkem dostávají do konfliktu, který buď vyhrají, nebo dojde k usmíření.

Z původní zvířecí pohádky se začala nejprve vyčleňovat pohádka kumulativní, již vyprávěli dospělí těm nejmenším dětem. Často se v ní objevovaly stejné dějové fragmenty, vždy s přiřazením nového motivu. To dětem při jejím poslechu pomáhalo rozvíjet paměť a zvětšovat si slovní zásobu.

Dále se od zvířecích pohádek oddělila pohádka pěstounská, ve které kromě zvířat vystupují i děti. Tento druh pohádek nabádá děti k odpovědnosti a kázni.⁴

Dalším druhem pohádek, jsou pohádky legendární/biblické, v těch jsou používány motivy z biblických textů. Často popisují postavy Krista nebo Sv. Petra z Nového zákona, ze Starého Zákona pak postavu Mojžíše. Pohádkové příběhy jsou tedy spojené s těmito osobami.

¹ Srov. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989, str. 5-8.

² Srov. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989, str. 28.

³ Srov. Toman, Jaroslav: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice, Pedagogická fakulta JU, 1992, str. 66.

⁴ Srov. tamtéž, str. 66.

Pohádka novelistická neboli realistická je žánrovou variantou vývojově nejmladší, a pojednává o příbězích z běžného života. Hlavní postavou tohoto druhu pohádek je reálný hrdina, který vítězí nad svými protivníky. V realistických pohádkách se nevyskytují kouzla a čary, ani žádné fantastické děje.⁵ Ovšem realita je zde představována se značnou nadsázkou, často působí nevěrohodně a výjimečně.⁶ Realistická pohádka má stavbu prostší, to i z důvodu, že v ní vystupují menší množství postav, než v jiných typech pohádek. Zůstaly v ní jen dvě hlavní postavy, hrdina a protivník.⁷

Pohádka fantastická pravděpodobně navazuje na rodové mýty a magické obřady. Vystupují zde nadpřirozené osoby, které mají schopnost konat kouzla pomocí předmětů k tomu určených. Kouzelné pohádky bývají slavnostně dlouhé (oproti zvířecím a novelistickým) a dali se vyprávět téměř tři roky nebo tisíc a jednu noc.⁸

Jelikož se tato práce bude dále zabývat autory, kteří se věnovali psaní pohádek fantastické, budou se všechny následující charakteristiky týkat tohoto druhu pohádek. Fantastická pohádka nese nejvíc specifických znaků, které u jiných pohádkových tipů chybí, nebo jsou zastoupeny jen v malé míře.

Dalším hlediskem pro dělení pohádek může být způsob jejich zpracování. Podle Hany Šmahelové⁹ jsou přístupy k pohádkové látce rozděleny do tří tipů:

Klasická adaptace – tento sběratelský postup se snaží reprodukovat ústní podání, tak aby se v literárním zpracování zachovalo co největšího množství prvků folklórní poetiky. Tato adaptace přeměňuje látku lidové pohádky v literární text, který si ovšem zachovává charakteristické rysy vyprávění. Proto může do jisté míry nahrazovat odborně cenný dokument o lidové tvořivosti. Hlavními autory, kteří využívali tuto metodu, jsou bratři Grimmové ve sbírce *Pohádky pro děti a domov bratří Grimmů*. Z českých autorů do této skupiny můžeme zařadit K. J. Erbena, jenž se s Grimmy shodnul v pojetí pohádkové tvorby. Snažil se v kouzelných pohádkách rekonstruovat předpokládaný mytologický základ. Stejně jako Grimmové také kombinoval různá znění jedné látky do tzv. optimálního variantu.¹⁰

⁵ Srov. Beneš, Bohuslav: *Česká lidová slovesnost*, Praha, Odeon, 1990, str. 259.

⁶ Srov. Toman, Jaroslav: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice, Pedagogická fakulta JU, 1992, str. 67.

⁷ Srov. Syrovátka, Oldřich, *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, Brno, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, str. 44.

⁸ Srov. Beneš, Bohuslav: *Česká lidová slovesnost*, Praha, Odeon, 1990, str. 256.

⁹ Srov. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989, str. 95-137.

¹⁰ Srov. Čeňková, Jana: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*, Praha, Portal, 2006, str. 108.

Dalšími českými autory, kteří představovali klasickou adaptaci, byli: B. M. Kulda, J. Š. Baar, J. F. Hruška.

Dalším typem je autorská tvorba, která je ovšem ještě rozdělená na autorskou adaptaci a autorskou pohádku.

V případě autorské adaptace jde o převyprávění původních pohádkových motivů, kdy autor vkládá do zpracování svůj rukopis. Individuální tvůrčí složka převažuje nad folklórní předlohou. Autorské adaptace nevyžadují tolik odborných znalostí, jako vyprávěčské a básnické představitosti k přesvědčivému vyjádření určité ideje. K českým autorům věnujícím se autorské adaptaci radíme především Boženu Němcovou.

V autorské pohádce autoři uplatňují tvůrčí individualitu. Pohádkové motivy jsou volně zpracovány. Tento druh pohádek byl spojený s určitým didaktickým akcentem. Hlavními průkopníky tohoto druhu pohádek v české literatuře byli: Eliška Krásnohorská, Karel Čapek a Jiří Mahen.

Mezi autorskou adaptací a autorskou pohádkou je často velmi nejasná hranice.

Věra Vařejková ve svém díle *Česká autorská pohádka*¹¹ uvádí ještě jiné dělení. Autorka v této práci zachycuje proces včleňování pohádky do literatury, proto lze její třídění nazvat „vertikální“. Označuje tři typy pohádkového útvaru, ve svém dělení počítá s původní ústní předlohou a další kategorii zpracování dělí na dvě části.¹²

Pohádka folklórní je tradovaná ústně díky lidovým vypravěčům, vždy existuje ve více variantách a je výchozím textem pro písemné a literární zpracování.

U pohádky literární se jedná o literární adaptaci zaznamenaných folklórních textů.

A pohádka autorská je literární text, který pracuje s pohádkovými motivy, ale tematicky je původní.

Folklórní pohádka může být označována také jako pohádka lidová. Synonymem pro pohádku adaptovanou je slovo klasická nebo moderní. Za moderní pohádku je někdy považována ta, která se neváže k folklórní inspiraci. Pohádkové typy, které jsou zde uvedené, na sebe navazují v časové následnosti, a přitom nevytěsňují varianty starší.

¹¹ Srov. Vařejková, Veronika: *Česká autorská pohádka*, Brno, Akademické nakladatelství, 1998, str. 16.

Zdroje použité na této stránce:

Červenka, Jan : *O Pohádkách*, Praha Státní nakladatelství 1960..

Šmahelová, Hana : *Návraty a proměny*, Praha, Albatros, 1989

Chaloupka, Otakar: *Próza pro děti a mládež*, Albatros, Praha 1989.

Bettelheim, Bruno, *Za tajemstvím pohádek*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

¹² Srov. Němečková, Pavla, *Pohádky Aloise Mikuly ve vztahu k tradiční stylizaci*, Bakalářská práce, Brno, Masarykova univerzita, 2008.

2.2 Základní charakteristika pohádek

Pohádka, jako druh lidové slovesnosti, má svůj rámeček, ve kterém se příběh odehrává. Každá pohádka má svoji ustálenou strukturu, tím se myslí opakování úvodních a závěrečných formulí (v českých pohádkách je často používáno: bylo, nebylo; pokud neumřeli, žijí do dnes). Ve francouzských pohádkách je často v úvodu užíváno spojení: Il était une fois... (Byl jednou...).

Pohádky si libují v užívání čísla tři a v jeho násobcích (šest, devět, osmnáct) Číslo tři bylo kdysi hranicí, která v počítání nebyla dlouho překročena. Vyjadřuje „hodně“ nebo „silně“.¹³ Často se také objevuje číslo sedm.¹⁴

Příběhy pojednávají o hlavních zásadách, které jsou platné pro člověka, a nadpřirozeno je zde propojeno s životem hlavního hrdiny. Hlavní postavy mají ustálené charakteristické rysy. To souvisí s bojem dobra proti zlu, které pohádkám vévodí. Pohádka velice důsledně rozděluje postavy na kladné a záporné a tomu přizpůsobuje i vzhled postav.¹⁵ Tedy čarodějnice je zlá, a tudíž musí být i ošklivá. Naopak hodná princezna vždy vyčnívá svou krásou.¹⁶ Ovšem často má hlavní hrdina také špatné vlastnosti, které ho většinou dostanou do problému. Důležité ovšem je, že se z vlastních chyb poučí.

Pohádky nejsou omezeny časem, jejich centrem je hlavní hrdina a jeho poslání. Pohádky vždy vyprávějí o událostech, které se staly v minulosti, ovšem o pohádkovém čase nemůžeme mluvit jako o čase historickém, protože na konci vyprávění ani nepoznáme, kolik času vlastně uběhlo. Události mohou trvat tři dni, sedm měsíců, nebo třeba devět let. Používají se hlavně výrazy jako: příštího rána, za rok, ráno moudřejší večera. Čas v pohádkách postupuje chronologicky, nikdy se nevrací zpět. Důkazem neexistence reálného času v pohádkovém světě je také to, že hlavní postavy nestárnou. Také pohádkový prostor je uzavřen v prostoru „jiného světa“, pohádka nevypráví, kde se co stalo, ale událo se to „kdesi“ (např. za devatero horami, za devatero řekami).

¹³ Srov. Propp, Vladimír Jakolevič, *Morfologie pohádky*, Jinočany, Nakladatelství HaH Vyšehradská, s. r. o., str. 268

¹⁴ Srov. Syrovátka, Oldřich, *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, Brno, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, str. 40.

¹⁵ Srov. Tamtéž, str. 39.

¹⁶ Srov. Tamtéž, str. 36.

2.3 Funkce pohádek

Pohádka patří k prvním textům, se kterými se člověk setkává, a proto jako umělecký text může na dítě působit již v jeho raném věku. I když dítě neumí ještě číst, dokáže pohádku vnímat a může jí rozumět. Proto má pohádka své místo ve výchově dětí, a to ve výchově mravní i ve výchově vkusu. Pohádka děti připravuje na vnímání složitějších, individualizovaných uměleckých děl.¹⁷

Základní funkcí pohádky je funkce estetická, ovšem v dětské literatuře splňuje ještě čtyři další funkce: relaxační, didaktickou, fantazijní a poznávací.

Pohádka má 1 společný zájem s pedagogikou a tím je osobnostní a morální růst dítěte. V pohádkových příbězích jsou spřízněny prvky běžného života s prvky nadpřirozenými, a to jim dává své kouzlo. Pohádka nabízí dětem určitý model boje s každodenními nesnázemi. Pomáhá jim tyto nesnáze překonat, a bojovat s překážkami, které jim život připraví. Základní principem pohádek je boj mezi dobrem a zlem, kdy dobro vítězí. Pohádka v dětech vyvolává různé pocity a dojmy, proto ji vyžadují. Ztotožňují se s tím pohádkovým světem a prožívají ho, jako by v něm žily.¹⁸

2.4 Úloha pohádky

V literatuře pro děti má pohádka své nenahraditelné místo a její úloha zde není pouze zábavná. Můžeme si uvést několik dalších úloh, které jsou pro vývoj dítěte velmi důležité.¹⁹

1) Úloha naznačení problému a následného směřování v těžké životní situaci – pohádky nastiňují problémy každodenního života, poukazují na procesy, které si člověk musí prožít a protrpět. Hrdina v pohádce nám pomáhá najít způsoby vypořádání se s překážkou, ukazuje, jak splnit různé úkoly. Tato pomoc, nemá sloužit jako přesný návod, ale má být inspirací při hledání vlastního řešení.

2) Úloha vyznání se sám v sobě, v druhých a v celém světě – pohádka dětem pomáhá porozumět sobě sama a pochopit okolní svět. Díky tomuto poznání má dítě možnost vytvořit

¹⁷Srov. Červenka, Jiří: *O pohádkách*, Praha, Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

¹⁸Srov. Poskierová, Lucie: *Uplatnění biblioterapie v českých a v zahraničních knihovnách se zaměřením na pohádkoterapii*, Diplomová práce, Brno, Masarykova univerzita, 2009.

¹⁹Srov. Chaloupka, Otakar: *Próza pro děti a mládež*, Albatros, Praha 1989, str. 25.

si ve svém životě určitý řád. Pohádka také pomáhá při rozvíjení myšlení a při uvědomování si rozdílů mezi dítětem a ostatními lidmi.

3) Úloha snímání pocitů studu a viny – čtením pohádek, by si dítě mělo uvědomit, že za svůj problém není potřeba se stydět. Mělo by vědět, že může jít za rodiči, může s nimi hovořit a nic nemusí držet v tajnosti.

4) Dodávání naděje – v pohádkách je vysoká míra optimismu, což je velký přínos. Protože velká většina pohádek dospěje do šťastného konce, poukazují na kladné řešení problémů a také možnosti obstání v životě. Pohádky jsou obohaceny nadějí, že všechny problémy se dají vyřešit.

5) Upozornění, varování – v každé pohádce je hrdina varován před možnými následky svého jednání. V některých případech může být způsob varování až drastický. Úlohou takového děje je varovat čtenáře, aby se takovému jednání vyvarovali.

6) Úloha rozlišování dobra a zla – ve většině pohádek nalézáme rozdělení na dobro a zlo, bohužel ne v každé pohádce dobro zvítězí nad zlem. Některé pohádky mají konec špatný, v některých ani není jasné, co je vlastně zlo a co dobro, a některé mají konec nejasný. I tato úloha je důležitá v životě dětí. Uvědomit si, že ne všechno skončí dobře. Ale to zlé je nutné přijmout a jít dál.

7) Socializace – v pohádce přispívá k dětskému rozvoji. Umožňuje dítěti poznávat okolní svět a hodnoty v něm, učí je chování se k druhým, a jak ti druzí by se měli chovat k němu. Dítě se naučí mít ke světu vztah.

8) Ideály – pohádkoví hrdinové, jsou tvořeni tak, aby děti měli možnost se s nimi ztotožnit. Pro děti jsou určitým vzorem, tedy ideálem. Tento výraz je ale velice mnohoznačný, pro každého je ideálem někdo jiný. Pro chlapce to může být princ nebo, v dnešní moderní době, komiksový hrdina. Pro dívku se ideálem může stát krásná princezna se zlatými vlasy.

2.5 Šíření pohádek

Mnoho různých výkladů o vzniku a šíření lidové slovesnosti se objevilo již v novověku, ale soustavný zájem o lidovou slovesnost se začal rozvíjet až v druhé polovině 18. století. V té době se také začalo formulovat několik folklóristických teorií. Ty byly úzce spjaty s národopisnými a literárněvědnými teoriemi, protože od samého počátku se

na zkoumání lidové slovesnosti podíleli etnografové a literární vědci. Folkloristika se stávala vědním oborem jen postupně.

Již bratři Grimmové se při své tvorbě řídili zásadami první empirické metodologie sběratelských činností, která se především zabývala otázkami původu a vzniku pohádek.

K nejpodstatnějším teoriím patří: Teorie mytologická – romantická, kterou vypracoval Jacob Grimm a tvrdí v ní, že pohádky jsou pozůstatky starých mýtů, které si každý národ přinesl ze společné asijské pravlasti. U nás tuto teorii propagoval Karel Jaromír Erben, protože tato teorie upevňovala vlastenecké motivace sběratelů.²⁰

Od 19. století se formuluje migrační teorie, ve které poprvé vystoupil anglický badatel Théodor Benfey. Ten vycházel z představy, že všechny příběhy vznikly na jednom místě, ze kterého se pak dále šířily. Kolébkou pohádek byla podle Benfeyho Indie, z ní se pak pohádky dále rozptylovaly po celé Evropě. Toto šíření pohádek začalo koncem 10. Století.²¹

Další z teorií, historicko-geografická, které je také nazývána finská škola, rozpracovala koncepci migračních teorií nejpodrobněji. Její zakladatelé a zastánci se snažili objevit nové postupy studia folklóru. Tvrdili, že jasných výsledků se dá dosáhnout pouze monografickou analýzou jednotlivých písňových, legendárních a pohádkových typů folklóru. Shromažďovali úplný soubor ústních i literárních variant folklóru a zkoumali jeho jednotlivé složky (rasy a motivy), ty dále vzájemně porovnávali, určovali období vzniku, způsob a směry šíření. Dále také změny, které v průběhu šíření nastaly. Postupně začaly vznikat folkloristické soupisy a katalogy, v nichž byla největší pozornost věnována pohádce. Vytvářel se mezinárodní fond látek, variant a bibliografických údajů o lidových vyprávěcích, ze kterého se později stal *Katalog pohádkových syžetů*.²²

Antropologickou teorii, která vznikla v 2. polovině 19. století, formuloval anglický antropolog Andrew Lang. Ten, na základě etnografických a antropologických výzkumů u primitivních národů v Africe, Polynésii a Americe, odmítl indický původ pohádek. Zjistil, že pohádky měly stejné nebo podobné obsahy, postavy i motivy. Příčinou podle něj byly obecné antropologické a psychické shody, a podobné sociální, kulturní a hospodářské poměry.²³

²⁰ Srov. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros, 1989, str. 26.

²¹ Srov. Čeňková, Jana a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež*, Praha, Portál, 2006, str. 109.

²² Srov. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros, 1989, str. 28.

²³ Srov. Němečková, Pavlína: *Pohádky Aloise Mikuly ve vztahu k tradiční stylizaci*, Brno, Masarykova univerzita.

3 Etymologický původ výrazu „pohádka“

Francouzský ekvivalent pro výraz pohádka je „le conte“. Toto slovo vzniklo z latinského výrazu „computare“, které znamená sčítat nebo vést seznam. Ve francouzském jazyce tedy výraz le conte původně označoval příběh, který mezi lidmi šířil ústní slovesností.

V českém jazyce slovo „pohádka“ znamenalo nějaký společenský spor nebo záhadu. V etymologickém slovníku, který napsal Josef Jungmann, je uvedeno, že slovo pohádka pochází z polštiny a to ze slova „gadac“, jehož překlad je: mluvit, tlachati, vyprávěti. Slovo „gadac“ je praslovanského původu a je příbuzné staroindickému slovu „gádati“, což znamená: mluví.

Význam slova pohádka: nepravděpodobné vyprávění, výmysl, je zřejmě z českého jazyka.²⁴

²⁴ www.ptejteseknihovny.cz. *Národní knihovna ČR* [online]. 30.01.2008 [cit. 20.03.2012]. Dostupné z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/>

4 Významní čeští překladatelé francouzských pohádek

4.1 František Hrubín

Francouzské pohádky napsané nejen Charlesem Perraultem jsou velice populární i v České republice. Mezi nejznámější české překladatele, které se je snažili dostat do povědomí českých čtenářů, byl František Hrubín. Český básník, prozaik, dramatik a překladatel francouzštiny a němčiny, se narodil v roce 1910. Po maturitě v roce 1932 studoval na právnické a filozofické fakultě Karlovy univerzity, ale studia nedokončil. Od roku 1934 pracoval v Ústřední knihovně města Prahy. Poté byl Hrubín úředníkem Ministerstva informací. V roce 1946 se začal věnovat literární práci ve svobodném povolání. Je autorem několika básnických sbírek.

Z francouzského jazyka překládal nejen lyriku, ale také přebásňoval verše nejslavnějších francouzských básníků (Charles Baudelaire, Jacques Prevert.)

V roce 1960 vyšlo v České republice první vydání Perraultovi sbírky *Les contes de la mère l'Oye*, přeložené do češtiny právě Františkem Hrubínem. Tato sbírka měla několik dalších vydání. František Hrubín se snažil pohádky překládat do slova, ale bral ohledy na čtenáře, kteří jsou zvyklí na trochu jiné pojetí těchto děl. To uvádí i v poznámce na začátku knihy: „ *At' mi odborníci odpustí, že jsem se, i když je překlad přesný, nedržel vždycky Perraultova stylu a některé odstavce zdůvěrnil tím, že jsem se opřel při konečné úpravě o naši pohádkovou tradici. Jsem přesvědčen, že jsem tím Perraultovi neublížil.*“²⁵

4.2 Václav Cibula

Dalším českým překladatelem, který se ve své překladatelské činnosti věnoval pohádkám, byl Václav Cibula, narozen v roce 1925, autor několika dramatizací a rozhlasových děl. Z jeho děl prozaických jsou nejdůležitější především ta, orientovaná na děti a mládež. Kromě francouzštiny se věnoval i překladům ze španělštiny.

²⁵ Perrault, Charles, *Pohádky matky husy*, Albatros, 1989.

Jeho první překlad francouzského díla vyšel v roce 1957, byl to filmový scénář, jehož autorem byl René Claire. Dále překládal knihy od autorů: Prosper Merimée, Maurice LeBlanc, Vivianne Cohen...

5 Charles Perrault

5.1 Významné události autorova života

Francouzský spisovatel Charles Perrault, žijící v období klasicismu, patří k nejvýznamnějším autorům 17. století. Slavný se stal především díky své sbírce Pohádky matky husy (*Les contes de la mère l'Oye*) z roku 1697, ve které sepsal některé již známé pohádky, později dále zpracovávané jinými autory.

Charles Perrault se narodil 12. ledna 1628, jako poslední, sedmé dítě do zámožné patricijské rodiny Pierra Perraulta.

Díky dobrému postavení své rodiny během vlády Ludvíka XIV, mohl Charles Perrault vystudovat nejlepší francouzské školy. Po studiích získal právní licenci a otevřel si vlastní advokátní kancelář. Práce advokáta ho ale neuspokojovala a proto se stal generální kontrolorem královských nemovitostí a stal se členem Komise veřejné registrace.

Charles Perrault významně přispěl k založení Francouzské akademie věd a k obnovení Francouzské akademie malířství. V roce 1671 byl zvolen členem Francouzské akademie.

Zemřel v roce 1703.²⁶

5.2 Dílo

Během svého života patřil Charles Perrault ke společenským kruhům, jejichž názory na umění a filozofie byly spjaty s dědictvím antické minulosti a pro něž folklór představoval něco neumělého, naivního a primitivního.²⁷ S pohádkami se seznámil již v dětství a ve svém díle na tyto vzpomínky navazoval.

Sbírka Pohádky matky husy je opředena dohady a spory, protože za jeho života nevyšlo žádné vydání této sbírky pod jeho jménem. Druhé vydání sbírky nese jméno jeho syna Pierra Darmancoura, který na díle alespoň spolupracoval. Ovšem nemůžeme opomenout, že Perraultova iniciativa je zcela jistá.

²⁶ Srov. Perrault, Charles, *Francouzské pohádky*, České Budějovice, Garamond, 2005, str. 3

²⁷ Srov. Šmahelová, Hana, *Návraty a Proměny*, Praha, Albatros, 1989, str. 78-83.

Charles Perrault své pohádky nazýval příběhy bez rozumu, dobré pro děti, které rozum ještě nemají. Svým pohádkám však přiznává užitečnost, kterou je učení, že nepravost je vždy potrestána, zatímco ctnost odměněna. Ve své předmluvě ke sbírce Pohádky veršem říká: „*Pohádky, které vymýšleli pro své děti, nevyprávěli naši předkové vybraně a půvabně, ale pečlivě dbali na to, aby pohádky v sobě měly zdravé mravní učení.*“²⁸

Ten půvab, který v dávných vyprávěních postrádal, pohádkám dal v plné míře a tím kouzlo pohádek znásobil.²⁹

Při vytváření svých pohádek určitě Charles Perrault netušil, že se díky nim stane nesmrtelným. Ve svém díle nám zanechal příběhy princezen, princů a prostých lidí z venkova, jejichž osudy byly zasaženy mocí víl. Ovšem v jeho pohádkách se dostalo chudobě a prostému životu většího ocenění než životu urozenému a bohatství. Postavy v pohádkových příbězích nad zlem nevítežily jen tělesnou zdatností, bohatstvím ani krásou, ale hlavně rozumem a důvtipem. Duševní vlastnosti jsou nahrazovány pohádkovými pomocníky (Paleček, Kocour v botách...). Ale neštěstí, které se vždy nemusí ve štěstí otočit, je často přivoláno nemístnou důvěřivostí a neposlušností (Červená karkulka) nebo hloupostí a zvědavostí (Modrovous).

Pohádky Charlese Perraulta poukazují nejen na fantazii prostého lidu ale i na krutost věků, kdy člověk bojoval o holý život s živly, mocnými vládci a nelidskými zvyky.

Závěrečné didaktické verše, které skrývaly morální ponaučení, ukazují, jaký význam Charles Perrault přikládal mravnímu a filozofickému poselství svých pohádek.

Pohádky Charles Perraulta jsou z větší části psané v próze a jejich jedna část, poučení, je veršované, ovšem ve své sbírce věnoval i část pohádkám psaným pouze veršem, ty ovšem závěrečnou prozaickou moralitu neobsahují.

²⁸ Perrault, Charles, *Pohádky matky husy*, Albatros, 1989, str. 5

²⁹ Perrault, Charles, *Les contes francais (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 3

6 Nejznámější pohádky Charlese Perraulta a jejich srovnání s českou verzí

6.1 Le Petit Poucet – Paleček³⁰

Paleček je pohádka, která se nejprve šířila lidovou slovesností jako většina dnes známých pohádek. Později, v 17. století, byla sepsána Charlesem Perraultem a stala se jednou ze stěžejních pohádek jeho sbírky Pohádky matky husy.

Pro ukázání absolutní rozdílnosti mezi klasickou Perraultovo verzí a adaptací sepsanou Boženou Němcovou, uvádím obsahy obou děl a následné porovnání pohádek.

6.1.1 Charles Perrault³¹

Pohádka Paleček v podání francouzského autora vypráví příběh drvoštěpa a jeho ženy, kteří měli 7 dětí. „*Byli tuze chudí a těch sedm dětí jim bylo na obtíž, ani jedno se ještě nedovedlo samo uživit. A k tomu je rmoutilo, že nejmladší synek byl slaboučký a slůvka nepromluvil; co svědčilo o jemné mysli, pokládali za hloupost. Byl tuze maličký, když přišel na svět, nebyl větší než palec, a proto mu říkali Paleček.*“³²

Jednoho večera, když seděl drvoštěp se svojí ženou u krbu, pravil, že děti druhý den odvedou do lesa, nechají je sbírat klestí a pak utečou.

Jejich rozhovor však neušel Palečkovi, když na lůžku slyšel, že si rodiče povídají, tiše vstal a tajně jejich rozmluvu poslouchal.

Brzy ráno vstal, došel na břeh rybníka, kde si naplnil kapsy bílými kamínky a vrátil se domů. Celá rodina se poté vydala do lesa. Drvoštěp začal sekát dřevo a děti sbíraly větvičky. Když otec s matkou viděli, jak jsou děti zabrány do práce. Pomalu se začali vzdalovat, až jim úplně utekli.

Když si děti uvědomily, že jsou sami, začaly brečet. Paleček ale zůstal klidný, protože věděl kudy se vrátit. Cestou do lesa totiž házel oblázky a podle nich své sourozence dovedl

³⁰ Obrázek 1.

³¹ Perrault, Charles, *Les contes francais (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 118.

³² Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 261.

domů. Rodiče po návratu domů obdrželi několik tolarů a mohli si tedy koupit něco k jídlu, poté velice litovali svého činu: „ *Ach, Bože, kde jsou teď naše ubohé děti! Ty by si na tom, co nám tu zbylo, pochutnaly! Však jsi to byl, Viléme, ty, kdo je chtěl do lesa zavést. Já jsem měla pravdu, že toho budeme litovat. Co teď asi v tom lese dělají? Ach, můj Bože, snad už je sežrali vlci! Tys je poslal do záhuby, ukrutníku!*“³³ Jejich radost, když se děti objevily za dveřmi, byla obrovská.

Protože rodičům peníze brzy došly, rozhodli se svůj čin zopakovat. Protože Paleček znovu slyšel plány svých rodičů, ráno vstal a chtěl si jít nasbírat oblázky. Ale protože chalupa byla zamčená a nemohl se dostat ven, rozhodl se, že místo oblázků použije kousky chleba, který děti dostaly na cestu.

Rodiče děti zavedly do nejhlubšího lesa a nechaly je tam. Protože si Paleček byl jist, že ho kousky chleba dovedou domů, nermoutil se s ostatními sourozenci. Jaké bylo ale překvapení, když drobečky nemohl najít, sezobali je totiž ptáci. Děti bloudily a zašly hlouběji do lesa. Paleček vylezl na strom a v dáli uviděl světlo, vydaly se tedy tím směrem. Došli k domu, zaklepaly a otevřela jim prostá žena. Pustila je dovnitř a nechala je přespat. Brzy se ale dala do pláče: „ *Ach, ubohé děti, kam jste to zabloudily? Zdalipak víte, že tenhle dům patří lidožroutovi, který jí malé děti?*“³⁴ Myslela si ale, že se jí podaří děti před lidožroutem schovat. Když se lidožrout vrátil domů, ukryla je pod postel.

Lidožrout, ač měl k večeři celého skopce, cítil člověčinu. Vstal od stolu a vydal se rovnou k posteli a jedno dítě po druhém vytáhl. Hned si začal brousit nůž, chtěl si raději než na skopci pochutnat na lidském mase. Žena mu to rozmluvila, ale lidožrout jí poručil, že má děti vykrmit, aby nebyly hubené.

Lidožrout měl radost, že bude mít čím pohostit přátelé, vypil dvakrát víc než jindy a šel si brzy lehnout. „ *Lidožrout měl sedm malých dcerušek. Všechny ty malé lidožroutky měly velmi hezkou pleť, protože jedli lidské maso jako jejich otec.*“³⁵ Dcery už také spaly, a prostá žena děti uložila na postel v jejich ložnici.

Paleček si všiml, že lidožroutovy dcery mají na hlavě zlaté korunky. Vstal z postele, sundal jim korunky a nasadil jim čepici svou a bratříčků. Korunky nasadil sobě a bratrům, aby si je lidožrout spletl. : „ *Dopadlo to tak, jak Paleček předvídal. Lidožrout se o půlnoci*

³³ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 263.

³⁴ Tamtéž, str. 266.

³⁵ Tamtéž, str. 269.

probudil a mrzelo ho, že odložil na zítřek to, co mohl udělat dnes.“³⁶ Šel do ložnice, a když nahmatal čepičky chlapců, řekl si: „*Á – tady jsou ty uličníci. Dejme se do toho a žádné cavyky s nimi,*“³⁷ a dcerky podříznul. Poté si zase lehl. Paleček vzbudil bratry a utekli.

Když se lidožrout ráno probudil, hned ženě nařídil, aby šla upravit nocležníky. „*Lidožroutovou velice udivila manželova laskavost. Netušila, jak to myslí s tím upravením, měla za to, že jí poroučí, aby je šla obléci. Přišla nahoru a hrůzou jako by zkameněla, když spatřila sedm svých dcerušek podřezaných, zalitých vlastní krví.*“³⁸ Lidožrout byl také zdrcen. Rozhodl se děti chytit. Nazul si sedmimílové boty a dal se do běhu lesem. Děti ho v dáli spatřily, jak skáče po horách, a schovaly se do skály.

„*Lidožrout už byl dlouhou a zbytečnou cestou uondán (sedmimílové boty člověka notně unaví) a chtěl si odpočinout. A náhodou si šel lehnout na skálu, kde byly ukryty děti.*“³⁹

Protože skála nebyla daleko od drvoštěpovy chalupy, poslal Paleček bratry domů. Poté si přiblížil k lidožroutovi, sundal mu boty a sám si je obul. Vydal se rovnou k lidožroutovu domu. Našel tam ženu plačící nad svými mrtvými dcerami a lstí od ní dostal všechno zlato a stříbro, které doma našla. S tímto bohatstvím se vrátil domů a zaopatřil celou rodinu.

6.1.2 Ukázka z díla Charlese Perraulta a překlad Františka Hrubína

„Il était une fois un bûcheron et une bûcheronne qui avaient sept enfants, tous des garçons. L'ainé n'avait que dix ans et le plus jeune n'en avait que sept. On s'étonnera que le bûcheron ait eu tant d'enfants en si peu de temps; mais c'est que sa femme allait vite en besogne, et n'en faisait pas moins de deux à la fois.“⁴⁰

„Žil jednou jeden drvoštěp, měl ženu, s ní sedm dětí, samé chlapce. Nejstaršímu bylo deset, nejmladšímu sedm let. Nedivte se, že měl drvoštěp v krátké době tolik dětí: jeho žena se měla náramně k dílu a třikrát povila dva chlapce najednou.“⁴¹

³⁶ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 271.

³⁷ Tamtéž, str. 271.

³⁸ Tamtéž, str. 272.

³⁹ Tamtéž, str. 272.

⁴⁰ Perrault, Charles, *Les contes français (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 118.

⁴¹ Charles, Perrault, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 261

6.1.3 Božena Němcová⁴²

Příběh Boženy Němcové vypráví o manželích, kteří neměli děti, i když si moc přáli alespoň syna. „*Jedenkrát, když muž na pole odejel orat, narodil se mu zatím doma synek, nic větší než paleček. Matka ho také hned Palečkem nazvala.*“⁴³ Hned jak se syn narodil, chodil, běhal a skákal po domě, a také hodně mluvil.

V poledne řekl matce: „*Mámo, mámo, dej mi oběd, ať ho otci na pole odnesu.*“⁴⁴ Matce se to zdálo divné, ale udělala, jak jí řekl. I když koš s jídlem byl několikrát větší než on, nedělalo mu problém zvednout ho nad hlavu a utíkat na pole. Paleček pod košem nebyl vidět, zdálo se tedy, že koš jde sám po cestě.

Když došel k potoku bez lávky, napadlo ho vzít lžící a udělat si z ní lodičku. Tak se dostal na druhý břeh.

Když došel na pole, hned křičel na otce: „*Otče, otče, tu ti nesu oběd.*“⁴⁵ Otec ho neslyšel, ale také nevěděl, že vůbec nějakého syna má. Paleček volat nepřestal, ale až když došel přímo k otci, tak se otec otočil. Uviděl za sebou koš s jídlem, prohlížel si ho a v tu chvíli Palečka uviděl. Ten mu hned oznámil, že je jeho syn. „*Ráno narozený, a už mi oběd neseš, eh, tyť jsi divotvorný synek!*“⁴⁶ Nejdříve mu otec nevěřil, pak se zasmál a snědl si oběd.

Paleček nabídl otci, že mu pomůže v práci. Vlezl volovi do ucha a hned ho začal popohánět. Okolo pole byla cesta, na které v tu chvíli procházel bohatý kupec. Divil se, že voli sami ořou, přiblížil se a spatřil Palečka, jak v uchu sedí a voli pohání. „*I zalíbil se mu nemálo maličký pohoniček a přál si takového míti, který by rychle poháněti znal a málo jedl, neboť byl kupec lakomec.*“⁴⁷

. Nabídl tedy, že ho vezme do služby. Paleček nabídku přijal, ale otec nesouhlasil. Nechtěl o syna přijít, hned jak se narodil. Paleček mu pošeptal do ucha: „*Jen ty mne, otče,*

⁴² Němcová, B., Erben, K. J., Bartoš, F.: *Povídám, povídám pohádku...*, Nakladatelství Svoboda první, 1994, str. 51.

⁴³ Tamtéž, str. 51.

⁴⁴ Tamtéž, str. 51.

⁴⁵ Tamtéž, str. 51.

⁴⁶ Tamtéž, str. 52.

⁴⁷ Tamtéž, str. 53.

prodej a ne skoupě. Nic se ty neboj o mne, já se ti záhy vrátím, ale jdi zpovzdálí za námi.“⁴⁸Otec tedy Palečka prodal.

Kupec dal Palečka do torby a vydal se k domovu. Otec, který poslechnul Palečkova slova, šel pomalu za nimi. Nechápal, kde se berou peníze, které jeden po druhém nalézal na zemi. Paleček totiž v torbě vykousal díru a vyházel ven všechny kupcovy peníze. Nakonec sám vyskočil a s otcem pospíchali domů.

Kupec přišel domů a samou radostí volal na ženu: „*Ej, ženo, podivíš se, jakého jsem ti koupil oráče; to ti je velikánský chlap.*“⁴⁹ Když ale uviděl torbu bez Palečka i bez peněz, zůstal omámen.

6.1.4 Shrnutí

Ze stručných popisů dějů pohádky Paleček je zřejmé, že každý z autorů ji pojal zcela odlišně. Zdá se, že společný mají jen název. Ale dají se objevit i jiné znaky, které jsou v těchto adaptacích stejné nebo podobné. Především je to hlavní postava. V obou případech se jedná o chlapce, který byl při narození velký jako palec. Díky své velikosti dokáže proklouznout na místa, kam se člověk nikdy nevejde. V případě pohádky Boženy Němcové je to volské ucho, nebo torba. Také se může tajně pohybovat, aniž by si ho někdo všimnul. To zase popisuje Charles Perrault v části příběhu, kdy Paleček tajně poslouchá své rodiče, když se rozhodují, že nechají děti v lese: „*Všechno co si povídali, neušlo Palečkovi: když je totiž na lůžku slyšel rozmlouvat o té bídě, tiše vstal a přikradl se pod otcovu stoličku a tam všechno tajně vyslechl.*“⁵⁰

V obou variantách příběhu pochází Paleček z chudé rodiny. I když Perraultův příběh zachází do krajních mezí, kdy rodiče nejsou schopni děti uživit.

Ve verzi Němcové byl Paleček jediné vymodlené dítě. Byl hravý, upovídaný, velice aktivní. Hned po narození chtěl být nápomocný. „*Byl to klučík přepodivný! Sotva se narodil, už ho byly plné kouty, po jizbě, po kuchyni běhal, skákal, zpíval.*“⁵¹ Naopak v případě

⁴⁸ Němcová, B., Erben, K. J., Bartoš, F.: *Povídám, povídám pohádku...*, Nakladatelství Svoboda první, 1994, str. 53.

⁴⁹ Tamtéž, str. 53.

⁵⁰ Charles Perrault, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 261.

⁵¹ B. Němcová, K. J. Erben, F. Bartoš: *Povídám, povídám pohádku...*, Nakladatelství Svoboda první, 1994, str. 51

Perraultova díla, byl Paleček sedmý nejmladší syn, jež byl spíše odstrkovaný, nemluvný a slabý.

V obou verzích je Paleček hrdina, který přinese své rodině bohatství. V případě pohádky Boženy Němcové, toho dosáhne pouze vychytralostí, kdežto v Perraultově podání k ní musel přidat ještě notnou dávku odvahy, aby přelstil lidožrouta.

Důležitým prvkem pohádek Charlese Perraulta je poučení. Jde o samostatný veršovaný odstavec za pohádkou: „*Lidé se netrápí, že hodně dětí mají, jen když jsou urostlé a pěkně mluvit znají a zdravím, krásou září-li. Je-li však některé slabé a mluví málo, pak je jen k posměchu, jen by ho mučili. Rodině celé však ten klouček roztomilý blahobyť přináší, jak často už se stalo.*“⁵²

6.2 La Belle au bois dormant – Charles Perrault⁵³

Šípková Růženka – Eliška Krásnohorská

Šípková Růženka je velice populární pohádka. Mezi její nejslavnější verze patří ta napsaná Charlesem Perraultem a dále adaptace sepsaná bratry Grimmy z roku 1812.

Tato pohádka se dočkala velkého počtu filmových a divadelních zpracování.

Při vytváření této pohádky se Charles Perrault inspiroval starodávným příběhem z díla *Pentameron* od autora Giambattisty Basileho, vydaného v 1634.

„*Byl jednou jeden král a královna. Rmoutilo je, že nemají děti, tak je to rmoutilo, že to slovy nevypovíš. Navštívili kdejaké lázně na světě. Zkoušelo se všechno, prosby, poutě, drobné modlitby, ale nebylo to nic platné. Konečně přece královna obtěžkala a povila dcerušku.*“⁵⁴

Takto začíná známá pohádka v podání Charlese Perraulta.

V úvodu Elišky Krásnohorské je jiné hlavně to, že autorka čtenáře upozorňuje na skutečnost, že děti nosí čáp: „*V těch starých dobách žil král a královna a ti se velice rmoutili, že nemají dítek. Tu smíloval se nad nimi dobrý čáp a jednoho dne, právě když seděli u*

⁵² Charles Perrault, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 276.

⁵³ Obrázek 2.

⁵⁴ Charles Perrault, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros, 1989, str 67.

svačiny, přiletěl oknem a přinesl jim v košíčku roztomilou holčičku.“⁵⁵ Na zámku se vystrojily křtiny, na které byli pozváni ti nejurozenější hosté, a hlavně všechny víly, které byly k sehnání. Ve vyprávění Charlese Perraulta bylo víl sedm, Eliška Krásnohorská uvádí víl pouze 6. Charles Perrault ve své adaptaci uvádí, že hned na začátku slavností, se objevuje zlá víla, která nebyla na křtiny pozvána: „*A hle, když už všichni seděli u stolu, spatřili, že přichází stará víla, kterou opomněli pozvat, protože už padesát let nevyšla z jedné věže: měli ji za mrtvou nebo zakletou.*“⁵⁶ Zlá víla byla uražená, že ji nikdo nepozval a také, že dostala obyčejné nádoby, když všichni ostatní měli talíře ze zlata a příbory vykládané démanty a rubíny. Proto, když začali víly děťátku dávat dary, sedmá víla se ukryla za závěs a čekala, až zlá víla vysloví, co dává malé princezně do vínku. Mohla tedy zmírnit následky jejích slov.

Víly tedy začali vyslovovat své dary. Dívenka bude nejkrásnější bytostí na světě, bude milá jako anděl, vše bude dělat s podivuhodným půvabem, bude dokonale tančit, dále bude zpívat jako slavík a hrát na všechny možné hudební nástroje. Zlá víla princezně předpověděla, že se píchne do prstu o vřeteno a umře. Tato sudba všemi otřásla, když v tu chvíli, vystoupila víla, která byla do té doby schovaná a zvolala: „*Králi a královno, ujišťuji vás, že vaše dcera nezemře; pravda, nemám dost moci, abych odčinila všechno, co má starší družka způsobila; princezna se píchne do ruky o vřeteno; ale místo aby umřela, upadne do hlubokého spánku a ten bude trvat sto let; pak přijde královský princ a probudí ji.*“⁵⁷

V díle české autorky, se nejedná o zlou vílu ale o čarodějnici, která se objeví u kolébky až v momentě, kdy už všechny víly svá přání pro princeznu vyslovily. Nejstarší víla, se ale naštěstí uvolila vzít děťátko do zvláštní ochrany a po celý život se o ni starat, když tedy čarodějnice předpověděla princezně smrt, pravila: „*Nestrachujte se, věštba čarodějčiny se zcela nevyplní. Není to sice v mé moci, abych zlo od vaší dcerušky úplně odvrátila, ale tolik mohu učinit, že ona nezemře, nýbrž jen usne dlouhým spánkem, který sto let potrvá. Z něho ji probudí královský princ, jenž se pak stane jejím manželem.*“⁵⁸

Ze strachu, aby se hrozba, že se princezna píchne do prstu, nevyplnila, bylo na zámku přísně zakázáno příst, a vůbec vlastnit vřeteno. Princezna rostla a projevovaly se u ní všechny dary, jimiž ji víly obdařily. Když bylo princezně patnáct (nebo šestnáct) let, procházela se po

⁵⁵ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 722.

⁵⁶ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 67.

⁵⁷ Tamtéž, str. 68.

⁵⁸ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 723.

zámku, došla do části, ve které ještě nikdy nebyla. Objevila se ve věži, vystoupala po schodech až nahoru a vlezla do malé komůrky. Charles Perrault uvádí, že tam objevila stařenku, která o zákazu předení nevěděla, dokonce ani princeznu nepoznala. Ovšem v příběhu Elišky Krásnohorské ve věži čekala zlá čarodějnice, která si na stařenu jen hrála. Princezna, která v životě vřetenem neviděla, hned chtěla vyzkoušet, jak se přede. Protože to nikdy nedělala, byla nešikovná a píchla se do prstu, a hned se skácela k zemi. Eliška Krásnohorská události popisuje takto: „*V témž okamžiku s ní zároveň usnulo vše ve hradě, co tam žilo a dýchalo. Král i královna, dvorní dámy i pánové ve svých komnatách, čeládka v kuchyni, dobytek ve stáji, psi na venkově, holubi a ostatní drůbež v kurnících a holubnicích, ano, i stará čarodějnice usnula.*“⁵⁹

V momentě, kdy byla princezna objevena ve verzi Charlese Perraulta, snažili se ji vzkřísit. Když se to nepodařilo, uložili ji do krásně komnaty, a král nařídil, ať ji nechají klidně spát, dokud se sama neprobudí. Král dal o tom neštěstí informovat i hodnou vílu, která princezně zachránila život. Ta hned přijela ve voze taženém draky. Vílu napadlo, že by princezna byla smutná, až se probudí a bude na zámku sama. „*Dotkla se proutkem všech, co v zámku byli (kromě krále a královny): vychovatele, dvorních slečen, komorných, šlechticů, hodnostářů, správců, kuchařů, kuchtiků, pomocníků v kuchyni, stráží, vrátných, pázat, lokajů; dotkla se též všech koní ve stájích, čeledínů, tlustých hafanů na dvoře, i malého Pufička, princeznina pejska, který se uvelebil na lůžku vedle ní. Jak se jich dotkla, všichni usnuli, aby se nevzbudili, dokud se nevzbudí jejich paní, a byli připraveni k jejím službám, až to bude potřeba.*“⁶⁰ Když všechno na zámku spalo, obrostlo celé jeho okolí vysokými stromy a hustými keři. Jen věže byli vidět. To vše, aby se nikdo do zámku nedostal.

Když uplynulo sto let, do okolí zámku se na lov vydal princ z jiné země. Ten si všiml věží, a hned se vyptával, co za zámek se v lesích nachází. Slyšel hodně historek, až jeden šedivý muž mu vypravoval o princezně, která je na zámku zakletá. Princ věřil, že by mohl být vysvoboditelem a hned se vrhl mezi křoví. To se před ním rozevíralo a za ním zase hned zaplétalo do sebe. Dostal se snadno do zámku, prošel všemi komnatami, až našel princeznu spící ve své loži. Když k ní poklekl, princezna se probudila. Hned se do sebe zamilovali.

S princeznou se probudilo celé království, začalo se slavit. „*Po její svatbě s princem se stará čarodějnice plná hněvu a závisti odstěhovala mnoho mil od královského zámku, aby*

⁵⁹ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 724-725.

⁶⁰ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 69.

na její štěstí dívat se nemusila, zato dobré víly neopustily nikdy svou chráněnkou; a na znamení, že v tom šípkovém trní po sto let sama jako růžička kvetla, říkali ji Šípková Růženka.“⁶¹ Zatímco Eliška Krásnohorská takto pohádku ukončila, verze francouzského autora pokračuje.

Po svatbě se princ vrátil domů. Svému otci řekl, že se ztratil při lovu a přenocoval v lese. Král mu uvěřil, ale jeho princova matka se nenechala přesvědčit. „Když zpozorovala, že skoro každý den jezdí na lov a pokaždé má po ruce nějakou výmluvu, proč strávil dvě nebo tři noci venku, už nepochybovala o tom, že v tom je nějaká milostná pletka; ostatně s princeznou žil už víc než dva roky a měl s ní dvě děti: první dítě, dceruška, se jmenovala Jitřenka a druhému, synáčkovi, dali jméno Den; zdálo se, že je ještě krásnější než jeho sestra.“⁶²

Princ to nemohl královně přiznat, protože byla z rodu lidožroutů, měl tedy strach, že by o manželku a o děti přišel.

Když náhle jeho otec, král, zemřel, přestal svůj sňatek tajit. Svou ženu a jejich děti si dovedl do zámku.

Zanedlouho musel mladý král odjet do války. Manželku tedy zanechal se svou matkou. Tu prosil, aby se mu o rodinu postarala. Královna matka ale snachu s dětmi poslala do domu v lesích. Za několik dní tam přišla a pravila správci: „Zítřka chci mít k obědu malou Jitřenku.“⁶³ Správce tomu nemohl uvěřit. Věděl, že nemůže lidožroutce odporovat. Nemohl ale tak hrůzný čin udělat, Jitřenku odvedl ke své ženě, která ji ukryla, a královně matce podstrčil jehňátko. Ta nic nepoznala. Stejně to zopakoval, když si lidožroutka umanula, že chce k večeři svého vnoučka.

Jednou ale lidožroutka pravila: „Chci mít k obědu mladou královnu, a zrovna s takovou omáčkou, s jakou jsem měla její děti.“⁶⁴

Správce se bál, že nenajde zvíře, které nahradí maso mladé královny. Aby si zachránil život, rozhodl se, že ji zabije. Když ji navštívil v její komnatě, šetrně ji oznámil, co se chystá udělat. Protože si královna myslela, že její děti jsou mrtvé, nevěděla totiž, co se s nimi stalo, řekla správci, ať svůj úkol spraví. Ten ale tak hrozný čin udělat nemohl. Lidožroutce podstrčil laň, a mladou královnu dovedl za jejími dětmi.

⁶¹ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, Zlatá kniha pohádek, *Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 728.

⁶² Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 73.

⁶³ Tamtéž, str. 73.

⁶⁴ Tamtéž, str. 74.

Jednou večer, se lidožroutka procházela, když tu zaslechla hlasy své snachy a vnučat. Rozčílila se natolik, že rozkázala, aby na nádvoří byla umístěna kád' plná ropuch, zmijí a užovek. Do ní má být hozena mladá královna se svými dětmi a správce se svou ženou. Dovedli je se svázanýma rukama. „*Tak tu stáli a kat se chystal hodit je do kádě, když tu vjel na nádvoří král; tak brzo ho nikdo nečekal. Přihnal se na koni a všecek udiven se ptal, co má to strašné divadlo znamenat.*“⁶⁵ Lidožroutka byla rozzuřená a sama se do kádě vrhla, havěť v ní, ji okamžitě sežrala.

„*Král toho nepřestal litovat: byla to jeho matka. Ale že měl tak spanilou ženu a děti, dlouho se nermoutil.*“⁶⁶

Stejně jako všechny pohádky francouzského pohádkáře i tato obsahuje poučení na konec. K této pohádce si pro zajímavost uvedeme ponaučení v originálním znění a poté jeho překlad.

*„Attendre quelque temps pour avoir un époux
Riche, bien fait, galant et doux,
La chose est assez naturelle;
Mais l'attendre cent ans, et toujours en dormant,
On ne trouve plus de femelle
Qui dormît si tranquillement.*

*La fable semble efore vouloir nous faire entente
Que souvent de l'hymen les agréables noeuds,
Pour être différés, n'en sont pas moins heureux,
Et qu'on ne perd rien pour attendre.*“⁶⁷

„*Když ženich bohatý a hezký jako květ dá čekat na sebe pár let, to je dost přirozené, zdá se; stoleté čekání, a k tomu ve spaní, takovou ženu hledat zase, bylo by marné hledání. Pohádka chce nám též to poučení dáti, že svazek manželský, ta svátost blaživá, i když se*

⁶⁵ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 76.

⁶⁶ Tamtéž, str. 75.

⁶⁷ Perrault, Charles, *Les contes francais (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 28.

odloží, miň šťastný nebývá, čekáním že se sotva něco ztratí. Mladí tak mocně touží po blahu manželských pout, že ve mně není dost síly najít odvahu a kázat tohle naučení.“⁶⁸

6.3 Cendrillon ou La petite pantoufle de verre – Popelka⁶⁹

Popelka je další z nejznámějších světových pohádek. V historii literatury lze najít velké množství verzí, nejstarší z nich vypráví příběh řecké dívky, která se stane otrokyní v Egyptě, ztratí botu, kterou následně nalezne faraon a dívku si vezme.

Charles Perrault pohádku vsadil do prostoru dobového vkusu období klasicismu.⁷⁰ Adaptace Boženy Němcové se v charakteristické roli Popelky blíží k podobě díla bratří Grimmů.⁷¹

6.3.1 Charles Perrault

Pohádka vypráví o velmoži, který se podruhé oženil. „*Vzal si ženu, nad níž nebylo na světě nadutější a pyšnější.*“⁷² Měla dvě dcery, které byly stejné jako ona. Muž měl se svou první ženou dceru, laskavou a hodnou.

Macecha se hned po svatbě projevila, neměla ráda nevlastní dceru, protože její dobré vlastnosti vynikaly vedle špatných vlastností jejích dcer. Ukládala jí proto ty nejhorší domácí práce. Nechala ji spát na slavníku, zatímco své dcery ukládala do krásných pokojů. Dívka si neodvážila postěžovat otcí, protože macecha ho docela ovládala.

„*Po práci našla jediný útulek v koutě krbu, tam se posadila do popela, a tak jí v domě nikdo neřekl jinak než Upopelenec. Mladší z nevlastních sester byla o kapánek hodnější než ta starší a říkala jí aspoň trochu slušněji – Popelka.*“⁷³ I přesto, že Popelka nenosila krásné šaty, byla daleko krásnější než její sestry.

Jednou královský princ pořádal ples, na který pozval všechny urozené hosty. Mezi nimi i sestry. Ty si hned zkoušely šaty a nejrůznější účesy. „*Popelce nastalo nové trápení.*

⁶⁸ Perrault, Charles, *Les contes francais (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 76.

⁶⁹ Obrázek 3.

⁷⁰ Srov. Čeňková, Jana a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež*, Praha, Portál, 2006, str. 110.

⁷¹ Srov. Čeňková, Jana a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež*, Praha, Portál, 2006, str. 110.

⁷² Perrault, Charles, *Les contes francais (Francouzské pohádky)*, České Budějovice Garamond, 2005, str. 99

⁷³ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 99.

Kdo jiný by žehlil sestřím prádlo a kroužkoval náručky a všelijak jinak se staral o jejich parádu než ona. ⁷⁴

Popelka jim dobře radila, a dokonce se nabídla, že je učeše. Sestry toho rády využily. Ale hned se Popelce zase vysmály, když se svěřila, že by také ráda šla na ples. Tak byla hodná, že jim za to účes nezkazila.

Když všichni na ples odjeli, dala se Popelka do pláče. Tak ji našla její kmotřička. Popelka se jí s pláčem řekla, že by také ráda na ples jela. Kmotřička, která byla víla, pravila: *„Nuže, když mě poslechneš, pomohu ti, dostaneš se tam. Jdi do zahrady a přines mi dýni.* ⁷⁵ Popelka dýni donesla. Kmotra ji vydlabala, dotkla se jí proutkem a proměnila ji v krásný kočár. Poté vyndala z myší pasti 6 živých myšek a proměnila je v koně. Z krysy udělala kočího a ze 6 ještěrek se stali lokajové.

Kmotra se tázala Popelky, zda je spokojená. *„Ano, velice, ale to mám jet v těch ubohých hadříčkách?* ⁷⁶ Kmotra se jí dotkla proutkem a hned tam Popelka stála v krásných šatech zdobených drahokamy a v roztomilých skleněných střevíčkách. Kmotřička ji upozornila, že se musí do půlnoci vrátit, jinak se vše promění do své původní podoby. Popelka nasedla do kočáru a odjela na ples.

„Když královskému princovi oznámili, že na ples přijela vznešená cizí princezna, honem ji běžel uvítat. Podal jí ruku, pomohl jí vystoupit z kočáru a uvedl ji do sálu mezi společnost. Všechno zmlklo; tanec ustal, housle uprostřed písničky ztichly a všichni si pozorně prohlíželi neznámou princeznu, která byla spanilost sama. ⁷⁷ Popelka celý večer strávila s princem. Když slyšela hodiny odbíjet tři čtvrtě na dvanáct, rozloučila se a utíkala domů. Poděkovala kmotřičce a řekla, že druhý den by zase ráda šla na ples.

Když přijely sestry, šla jim otevřít a vyptávala se na ples. Sestry nemluvily o ničem jiném, než o cizí princezně.

Druhý den se sestry opět vystrojily na ples. Hned jak odjely, následovala je Popelka ještě krásnější než předešlý den. Princ se celý večer točil kolem ní. Když slyšela hodiny odbíjet půlnoc, rychle začala utíkat. *„Princ se za ní pustil, ale už ji nechytil. Na útěku ztratila jeden ze svých skleněných střevíčků a princ ho velmi opatrně zvedl a schoval.* ⁷⁸

⁷⁴ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 99.

⁷⁵ Tamtéž, str. 100.

⁷⁶ Tamtéž, str. 102.

⁷⁷ Tamtéž, str. 102.

⁷⁸ Tamtéž, str. 104.

Jakmile Popelka doběhla domů, už na sobě měla své staré šaty. Jediné co jí zbylo, byl střevicek. Sestry jí opět vyprávěly o princezně a o jejím útěku.

Za několik dní dal princ vyhlásit pátrání po princezně. Nechal každou ženu v království vyzkoušet si skleněný střevicek. Přinesli ho také k Popelčiným sestrám, ale žádná ho neobula. Pak Popelka zvolala: „*Ukažte, já si ho také zkusím.*“⁷⁹ Sestry se jí vysmály. Popelka střevicek obula. Najednou se objevila víla a Popelčiny hadry proměnila v šaty ještě krásnější, než měla na plese. Sestry v ní poznaly princeznu a začaly ji prosit o odpuštění všeho zlého, co jí kdy udělaly. Popelka, protože byla tak hodná, je objala a vše jim odpustila.

Poté Popelku odvedli k princovi a za několik dní byla svatba.

6.3.2 Božena Němcová⁸⁰

Popelka v podání Boženy Němcové vypráví příběh chudého muže, který měl tři dcery. „*Nebyly ještě vzrostlé, ale bylo na nich vidět, aspoň na těch dvou starších, že budou hezká děvčátka. Ta nejmladší byla celý den v kuchyni při hrubé práci, protože jí říkali jen Popelka; neboť pro samý popel nebylo ani možné poznat, je-li hezká či ne.*“⁸¹

Popelčiny sestry Kasala a Adlina byly vyučeny v ženských uměních, ale protože byly líné a nepracovaly, rodiče už neměly peníze na uživení dcer. Rozhodl se tedy otec, že je odvede do lesa a nechá je tam. Popelka ale slyšela, když své plány říkal matce, ráno vstala a utíkala ke své tetce pro radu. „*Já ti sice poradím, ale pod tou podmínkou, že s sebou nepřivedeš zpátky své zlopověstné sestry,*“⁸² pravila jí. Dala Popelce klubko nití, aby si ho dala do kapsy, a podle vymotané niti najde cestu zpět.

Popelka udělala, jak jí tetka pravila. Když je otec odvedl do lesa a nechal je tam, neměla strach, že nenajde cestu zpátky. Ale protože byla hodná, nemohla tam sestry nechat. A tak se všechny vrátily domů.

Otec se rozhodl svůj čin zopakovat. Popelka zase slyšela ho povídat o svém plánu matce. A tak se zase vydala k tetce. Opět ji musela slíbit, že sestry nedovede zpátky. Tentokrát si nasypala popel do kapsy, a po cestě ho sypala za sebou. I tentokrát dovedla sebe i sestry zpátky domů.

⁷⁹ Charles Perrault, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 104.

⁸⁰ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 396.

⁸¹ Tamtéž, str. 396.

⁸² Tamtéž, str. 397.

Další noc otec pravil matce, že ještě jednou tento čin zopakuje. Tetka už byla na Popelku rozhněvaná, že sestry dovedla zpátky. Ze zlosti jí dala hrách, aby ho za sebou trousila.

Otec opět vedl dcery do lesa a Popelka za sebou nechávala hrách. Když ale chtěly podle něj cestu zpátky najít, zjistila, že jim ho holubi sezobali. Popelka sestrám řekla, co s nimi otec zamýšlel. Nevěděly co dělat. Vyspaly se tedy v lese. Ráno se vydaly přístřeší hledat. Popelka vylezla na strom a v dáli viděla stavení. Vydaly se tedy tím směrem.

Došly k zámku a zaklepyly na vrata. „*Tu se jim zjevila baba tak škaredá, že se jí náramně ulekly. Hlavu měla jak ošatku, oči vypoulené, vlasy ježaté a tělo tak tlusté, že by ji všechny tři nebyly mohly obsáhnout.*“⁸³ Poprosily ji o něco k jídlu. Baba je nechtěla pustit dovnitř. Její muž byl totiž lidojed. Ale přemluvili ji. Raději je ale schovala do sudu.

Když lidojed přišel domů, hned poznal, že je na zámku nějaký člověk. Jeho žena mu přiznala, že jsou ve sklepech dívky. Než se ale stihl rozzlobit, pravila: „*Ale já bych myslela, abys je nechal na živu; až se od nich naučím tomu všemu, co umějí, pak teprve je můžeš zabít, když budeš chtít.*“⁸⁴

Tak lidojed dívky nechal naživu. Musely mu ale slíbit, že se budou starat o domácnost. Protože ale měly strach, aby si to lidojed nerozmyslel, dohodly se, že své pány zabijou. Lidojeda hodily do ohně a jeho ženě uťaly hlavu. Staly se tedy paními domu.

„*Ale ubohé Popelce nastaly krušné dny. Jako dříve, když ještě doma byla, musela všechno dělat, uklízet, prát, vařit, zatímco se slečny sestry pořád jen fintily a titěrnými pracemi se zabývaly.*“⁸⁵ Jednou se sestry dověděly, že princ ve městě pořádá bál. Hned se na ples začaly připravovat. Popelka sestry poprosila, aby ji vzaly s sebou. Ty se jí ale vysmály. Popelce to bylo líto a plakala.

Po jejich odjezdu na ples začala uklízet. Při zametání na zemi objevila zlatý klíček. Vyzkoušela všechny dveře a truhly, ale nikam nepasoval. Až ve sklepech uviděla dvířka, na kterých visel zlatý zámek. Klíčkem ho odemkla a dostala se do malé místnosti. Na podlaze byly hromady stříbra, uprostřed stál stříbrný stůl a na něm byla stříbrná truhlička. Otevřeným obloukem bylo vidět do druhé místnosti, která byla celá ze zlata, a za ní byla další místnost celá z drahých kamenů. V té poslední místnosti stál stůl železný a na něm železná

⁸³ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 400.

⁸⁴ Tamtéž, str. 402.

⁸⁵ Tamtéž, str. 403.

truhla. Popelka truhlu otevřela a přečetla nápis: „*Kdo nejdřív sem vkročí a železnou truhličku otevře, toho bude, co ve všech třech nalezne, jakož i všechno, co zde stojí. V čele této síně je největší kámen: na ten kdo zatlačí, tomu se zeď otevře. Tam se pase bílý koník, kdo naň vsedne, musí říct: Mha za mnou, mna přede mnou; a koník ho donese, kam se mu zlíbí. Ale všechno to bohatství jen třikrát a jenom dobrému ku štěstí pomůže, špatnému však k neštěstí.*“⁸⁶

Po přečtení nápisu se ještě Popelka podívala, co je ve skříni a našla tam krásné šaty a střevíčky. Oblékla je a učinila vše, co přečetla na truhle. Jela na ples. Princ z ní nemohl zpustit oči. Celý večer strávili spolu. Když se připozdilo, Popelka chtěla odejít. Princ ji nechtěl pustit, tak musela utéct.

Doma ze sebe Popelka sundala šaty a oblékla si své staré hadry. Začala uklízet jako obvykle, aby sestry nic nepoznaly, až se vrátí. Ty ale měly hlavy plné řečí o krásné princezně.

Druhý den se konal znovu ples. Popelka našla ve sklepě další šaty. Vydala se tedy také na ples. Ale brzy zase musela odejít.

Třetího dne se vše opakovalo, Popelka na plese tančila s princem, ale ten když zpozoroval, že už chce odejít, dal jednomu sloužícímu tajné znamení. Popelka došla ke svému koni. „*Tu najednou cítila, že jí nohy na zemi váznou. Pohleděla co to, a viděla, že je zem namazána nějakou pryskyřicí.*“⁸⁷ Rychle vyskočila na koně, ale ztratila při tom svůj střevíc. Sestry jí po návratu domů vyprávěly, že princ rozhlásil, že se druhý den mají všechny dívky na zámek dostavit a která obuje střevíc, stane se jeho ženou.

Ráno se její sestry chystaly na zámek, Popelka si ve sklepě oblékla krásné šaty a přes ně své staré hadry. Do šátku zabalila střevíc. Přišly na zámek a nikdo střevíc neobul, jen Popelka ano. Nikdo tomu nemohl uvěřit. Princ k ní došel, a když si popelka svlékla své upopelené šaty, hned v ní poznal krásnou princeznu. Požádal ji o ruku.

Sestry byly na Popelku našťvané a neustále se kolem ní motaly. Když se Popelka se svým princem vydala do sklepa, aby zlato na vůz naložili, sestry vše viděly, a hned si také pro poklad šly. Ve sklepě si kapsy naplnily zlatem a drahým kamením, donesly to nahoru a hned se zase pro další hromady vracely. U dveří do sklepa na ně ale vyskočily černé kočky a

⁸⁶ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 406.

⁸⁷ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 410.

obličej je jim podrápaly. To jim ale nevadilo, když věděly, že v pokoji leží zlato. Vrátily se tam, ale našly jen obálky. Nezbylo jim nic, krása ani bohatství.

Jednou se vydala Popelka i se sestrami navštívit rodiče. Ti byli chudí a tak je Popelka vzala k sobě na zámek.

Po nějaké době se šla Popelka podívat do sklepa. Nejdříve se divila, že nemůže dveře najít, ale pak se jí sestry přiznaly, jak chtěly s pokladem naložit a bylo jí vše jasné. Ovšem jí to nevadilo, s princem měli všeho dost a žili spokojeně a šťastně.

6.3.3 Shrnutí

Česká autorka pojala tuto klasickou pohádku zcela jinak než Charles Perrault. Její verze není známá ani v České republice.

Rozdíl v adaptacích je patrný hned na začátku. Ve verzi Charlese Perraulta se Popelčin otec po smrti své ženy znovu oženil. „*Zlá povaha macešina se ukázala hned po svatbě. Nesnesla nevlastní dceru.*“⁸⁸ Sestry byly tedy Popelky nevlastní. V příběhu Němcové jsou sestry vlastní, jen jsou líné: „*Starší dvě, Kasala a Adlina, byly sice v ženských uměních vyučeny, ale nedělaly nic a péči o živobytí nechávaly svým rodičům.*“⁸⁹ Ale v obou verzích byla Popelka pracovitá. Uklízela, prala a starala se o sestry.

Dále se pohádky liší v událostech, které předcházely plesu, na kterém Popelka poznala prince. Zatímco v díle Perraulta, je ples hlavním dějem, Božena Němcová dívky vystavila ještě starostem o svůj život. Nejdříve je otec nechal několikrát v lese a po té se dostaly do zámku lidožrouta. Sestry musely být odvážné a lidožrouta i s jeho ženou zabily.

Další rozdíl je v tom, jak Popelka ke krásným šatům přišla. Francouzský autor uvádí, že Popelka měla kmotřičku, a ta jí šaty vykouzila: „*Kmotřička se jí dotkla proutkem a naráz tu stála Popelka v šatech utkaných ze stříbra a zlata, ozdobených drahokamy.*“⁹⁰ Také jí zařídila kočár a lokaje, ale dala jí podmínku, že se do půlnoci musí vrátit, pak totiž kouzlo pominulo. V díle Boženy Němcové se také jednalo o kouzla, ale nevíme, kdo je učinil. Popelka šaty a koně našla ve sklepě lidožroutova zámku. Do půlnoci se vracela, jen aby sestry na kouzla nepřišly.

⁸⁸ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 99.

⁸⁹ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 396

⁹⁰ Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 102.

Rozdíl je také v počtu plesů. V díle Perraulta Popelka střevíc ztratí už na druhém plese, zatímco Popelka Boženy Němcové si ples užívá potřetí. Střevíc navíc neztratí vlastní vinou, ale princ na ní použije lest s pryskyřicí.

V obou adaptacích je Popelka silná osobnost, která si jde za svým snem. V ani jednom z případů nesedí v koutě, když princ rozhodne, že si vezme za ženu tu, které střevíc padne. I když Charles Perrault za ní vyslal dvořana, v příběhu Němcové se přímo na zámek vydává, aby si střevíc vyzkoušela. Princ ji hned pozná a vezme si ji za ženu. Popelka je hodné stvoření a ani na své sestry nezanevře. Charles Perrault už neuvádí, jak se vyvíjel Popelčin vztah ke svému otci a nevlastní matce, v závěru pohádky o nich není řeč. Zato Božena Němcová mluví o návratu dcery ke svým rodičům: „*Ubozí byli již staří a museli se živit žebrotou. Jaký div, že se radostí div nezbláznili, když pro ně přijela taková vznešená paní, v níž poznali svou dceru. Vzala si je s sebou.*“⁹¹

Charles Perrault opět pohádku zakončuje ponaučením: „*Krása je poklad nad poklady, obdivu dosti stále bude mít. Co nikdy nelze však dost ocenit, to' vlídnost, k níž se pojí krásné vnady. A tuhle přednost čarou Popelka od kmotřičky měla, tu přednost kmotřička v ní ještě rozvíjela, a tak se díky jí stala královnou. Být dobře učen, to není všechno, krásky; je třeba vlídnou, milou být. To od své vily musíte vždy chtít, pak teprve jste hodny lásky.*“⁹²

6.4 Le Petit chaperon rouge – Charles Perrault⁹³

Červená karkulka – Karel Jaromír Erben

Červená Karkulka je klasická pohádka, kterou zná snad každý. V jejím úvodu Charles Perrault popisuje dívčiny krásu: „*Bylo jednou jedno venkovské děvčátko, hezcího neznal svět: matka z toho rozum ztrácela, a což teprve babička.*“⁹⁴ I Karel Jaromír Erben v pohádce popisuje, že bylo děvčátko hezké, zdůrazňuje však i jeho oblíbenost: „*Bylo jednou malé hezké*

⁹¹ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 416.

⁹² Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989, str. 106.

⁹³ Obrázek 4.

⁹⁴ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 178.

děvčátko, a to měl každý rád, kdo se na ně jen podíval. Ale nejradši je měla stará babička, ta nevěděla ani, co by tomu dítěti k potěšení měla udělat.“⁹⁵

Děvčátku všichni říkali Červená karkulka, podle čepečku, který jí babička ušila.

Jednou maminka napekla koláče a poslala Červenou karkulku, aby ho donesla babičce. „*Jdi rovnou cestou, abys nezabloudila nebo neupadla a nerozbila láhev, potom by nemocná babička neměla nic.*“⁹⁶

Karkulka se tedy vydala na cestu. Musela dojít do vedlejší vesnice a cesta vedla přes les. Hned na kraji lesa potkala vlka. Ten se jí ptal, kam jde. Odvětila, že jde navštívit nemocnou babičku, která bydlí v chaloupce na kraji vsi. Vlk si pomyslí: „*To mladé děvče by byl vhodný zákusek, ten by mi lépe chutnal než babička, musím to nějak chytře navléknout, abych dostal obě.*“⁹⁷

Ve verzi napsané Karlem Jaromírem Erbenem vlk dívence upozorňuje na krásy lesa, aby ji zdržel. „*Červená karkulko, podívej se, jaké jsou tu krásné květinčky, a ty si jich ani nevšímáš. Také se mi zdá, že ani neslyšíš, jak pěkně ptáčkové zpívají; jdeš tak zčerstva, jako bys šla do školy, a tady v lese je přece tak krásně.*“⁹⁸ Charles Perrault pouze dívence nabídl, že se k babičce každý dostanou jinou cestou. „*Vlk se, co mu nohy stačili, pustil do běhu nejkratší cestou a děvčátko se dalo tou nejdelší. Aby si ukrátilo dlouhou chvíli, trhlo oříšky, honilo se za motýly a sbíralo kdekjaký kvítek na kytičku.*“⁹⁹

Vlk přišel k babiččinu domu dříve. Zaklepal a babička, protože si myslela, že jde vnučka, mu řekla, ať vejde. Vlk šel rovnou k posteli a babičku snědl. Oblékl si její šaty, nasadil čepec na hlavu a lehl si do postele.

Červená karkulka pořád hledala květiny, a když jich měla dost, vzpomněla si na babičku. Došla k chaloupce, zakleपालa na dveře a vlk jí řekl, aby šla dál. Vlk se celý schoval pod peřinu, jen hlava mu koukala. Řekl dívence: „*Dej koláč a hrneček s máslem na truhlu a pojď si ke mně lehnout.*“¹⁰⁰ Když tak děvče učinilo, přišlo jí na babičce něco divného. Řekla proto: „*Babičko, vy máte velké ruce!*“ „*To abych tě mohla lépe obejmout, dceruško.*“ „*Babičko, vy máte velké nohy!*“ „*To aby se mi lépe běhalo, děťátko.*“ „*Babičko, vy máte velké*

⁹⁵ Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 53.

⁹⁶ Tamtéž, str. 54.

⁹⁷ Tamtéž, str. 54.

⁹⁸ Tamtéž, str. 55.

⁹⁹ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 188.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 190.

uši!“ „*To abych lépe slyšela, děťátko.*“ „*Babičko, vy máte velké oči.*“ „*To abych tě lépe viděla, holčičko.*“ „*Babičko, vy máte velké zuby.*“ „*To abych tě mohla sníst.*“¹⁰¹ V tu chvíli se vlk na děvčátko vrhl a sežral ho. Tak pohádka Charlese Perraulta končí. Český autor si ovšem vybral verzi s koncem dobrým. Po té, co se vlk najedl, usnul. Šel kolem chalupy myslivec a divil se, že by babička tolik chrápala. „*Jakpak může ta stará ženská tak tvrdě spát? Podívám se, jestli se jí něco nestalo.*“¹⁰² Vešel do světnice a uviděl vlka. Chtěl ho hned zastřelit, ale nejdříve mu nožem rozpáral břicho. Z něj vyskočila Červená karkulka a hned za ní babička. Po té vlkovi naplnili břicho velkými kameny. „*Když se vlk probudil, chtěl vyskočit a utéct, ale kamení bylo tak těžké, že spadl na zem a zabil se.*“¹⁰³

Všichni se radovali a Červená karkulka už nikdy z cesty nesešla.

Poučení na konec tentokrát zní: „*Zde vidíte, co zlého potkává děti, a zvláště krásky, ty milé dívky hodné lásky, když smí je oslovit kdejaký ohava, a že nic zvláštního to není, že slouží vlku k najedení. Vlk, povídal jsem, vlci však mohou být přece rozmanití: někteří, než svou kořist chytí, jsou roztomilí bůhvíjak, úslužní, milí, krotcí tak, jdou za mladými slečinkami, pozor! Až do domu, až do ložnic jdou s vámi. Ach, běda děvčátka či slečně, neví-li, že nejhorší jsou tihle zdvořilí.*“¹⁰⁴

¹⁰¹ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 190.

¹⁰² Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011, str. 56.

¹⁰³ Tamtéž, str. 57.

¹⁰⁴ Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001, str. 191.

7 Hlavní důvody rozdílů v adaptacích

Po přečtení pohádek, které sepsal Charles Perrault, a následným porovnáním s díly českých autorů, je zřejmé, že se pohádky liší. Některé jen v určitých bodech, např. Šípková Růženka od Charlese Perraulta se českému čtenáři jeví jako spojení dvou pohádek dohromady. Také Červená karkulka má v české verzi jiný, pro hlavní hrdinku a její babičku, lepší konec.

V práci jsou ale uvedeny i pohádky, jejichž děje se liší prakticky po všech stránkách. Paleček je sice v obou případech maličký chlapec, ale jinak se děj pohádky liší od začátku do konce. V naší zemi je známější verze pohádky O Popelce, již napsal Charles Perrault než ta, kterou převyprávěla Božena Němcová. Její pojetí této pohádky, je zcela odlišné od toho, co se vypráví dětem.

Tyto odlišnosti jsou dány obdobím, kdy byly pohádky sepsány, ale také způsobem vlastní tvorby autorů.

Charles Perrault byl autor žijící v 17. století. Materiály k pohádkám sbíral jako ostatní z vyprávění lidí kolem sebe, ale měl velkou odvahu, když se pokusil prezentovat lidové pohádky jako vysokou literaturu. V té době se pohádky nestaly vrcholem francouzské literatury, ale začaly posilovat zájem o využití pohádek k výchově.¹⁰⁵

V České republice se pohádka stala umělecky hodnou součástí literatury v 19. stol., a to především zásluhou činnosti Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové.¹⁰⁶ Oba autoři byli sběratelé pohádek a zaznamenávali je zároveň, každý z nich, ovšem považoval za důležité něco jiného.¹⁰⁷

Karel Jaromír Erben, byl představitel klasické adaptace (viz str. 8). První pohádky vydal v roce 1844. Jeho dílo bylo ovlivněno tvorbou bratří Grimmů. „*Podobně jako Grimmové také Erben srovnával jednotlivé varianty a snažil se o vytvoření takového znění, v němž by byla rekonstruována symbolika přírodních mýtů i mravního řádu lidské*

¹⁰⁵ Srov. Šmahelová, Jana : *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989, str.12.

¹⁰⁶ Srov. Toman, Jaroslav: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice, Pedagogická fakulta JU, 1992, str. 68.

¹⁰⁷ Srov. Syrovátka, *Oldřich, Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, Brno, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, str. 81.

společnosti.“¹⁰⁸ Erbena od práce na pohádkách odváděla jeho básnická a odborná činnost. Pohádky byly pouze v pozadí jeho zájmů. Přípravoval vydání souboru českých pohádek, ale soubor nedokončil. Pod názvem České pohádky byl vydán po jeho smrti.¹⁰⁹

Boženě Němcové, která reprezentovala spisovatele autorské adaptace, vyšlo v letech 1845-1847 sedm sešitů Národních báchorek a pověstí, kde první dvanáct povídek byly přepracované příběhy německých romantických autorů a vyprávění, která slýchala v mládí.

Tvorba Němcové je nevyrovnaná, je v ní zřetelně poznat autorčino vyzrání vypravěčského umění.

Na rozdíl od Erbena nevyžívala při psaní pohádek vědecké poznatky a folkloristické znalosti. Ve své tvorbě využívala své schopnosti popsat ideové hodnoty. Dále tlumí romantickou fantastiku a nahrazuje ji realisticky zobrazeným prostředím.¹¹⁰

Autorkou českých autorských pohádek je Eliška Krásnohorská. Její sbírky vycházely od sedmdesátých let 19. století. V pohádkách využívá rysy klasických kouzelných pohádek, ale ty rozšiřovala umělými a netradičními epizodami.¹¹¹

¹⁰⁸ Šmahelová, Jana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989, str.22.

¹⁰⁹ Srov., tamtéž, str. 22.

¹¹⁰ Srov., tamtéž, str. 23.

¹¹¹ Srov., tamtéž, str. 170.

8 Závěr

Pohádky jsou literárním žánrem, který je všem dobře znám. Každý člověk ve svém životě minimálně jednu pohádku přečetl. Pro někoho jsou pohádky obyčejné příběhy s dobrým koncem, jiný se při čtení zasnul a přemýšlel o životě, který pohádkoví hrdinové vedli.

Hlavním tématem této práce jsou pohádky nejvýznamnějšího pohádkáře Francie Charlese Perraulta a srovnání jeho nejkrásnějších pohádek s českými adaptacemi.

Nejprve tato práce čtenářům předkládá základní informace o tvorbě pohádek, jejich funkcích a úlohách ve výchově dětí, o šíření pohádek ve světě a především o jejich předních autorech.

Úkolem teoretické části práce bylo předložit čtenáři definici pohádky, tak aby věděl, jaký literární útvar vlastně pohádka je, aby poznal její základní znaky, především postavy a charakteristické vlastnosti.

V praktické části se autorka práce věnuje čtyřem konkrétním pohádkám: Paleček, Šípková Růženka, Popelka a Červená karkulka. Záměrně v práci uvedla dvě pohádky, jejichž francouzská verze se od té české výrazně liší, a dvě pohádky, jejichž verze jsou si velice podobné, tak aby čtenář viděl, že některé adaptace se dlouhým ústním šířením naprosto změnili, a další zůstali prakticky stejné, lišící se pouze v určitých znacích. V této části práce jsou tedy rozepsány děje jednotlivých pohádek a jsou-li verze příběhů rozdílné, autorka stručně popisuje obsah děje každé z nich a na konci shrnuje jejich zásadní odlišnosti. Jedná-li se o pohádky podobné, zásadní rozdíly jsou autorkou uváděny už při samotném popisu.

Hlavní důvody rozdílnosti, tedy hlavně období vzniku, sběratelská činnost a literární zkušenosti autorů, jsou uvedeny v poslední kapitole práce.

Résumé

Les contes sont la première structure littéraire que l'on rencontre dans la vie. Ce sont justement les livres de contes de fées que les parents lisent à leurs enfants avant le coucher. Ils racontent la vie des princes et des princesses, des reines et des rois, mais aussi celle des êtres surnaturels.

Ce travail s'efforce de familiariser le lecteur avec le conte comme genre littéraire. Il leur permet de constater les caractères principaux des contes de fées, de leurs fonctions et leurs rôles dans l'éducation des enfants. Ce travail présente aussi les informations sur la diffusion des contes de fées dans le monde. Il présente les traducteurs principaux de contes de fées français et de leurs œuvres.

La partie pratique de ce travail est consacrée aux brèves descriptions des contes écrits par Charles Perrault et à la comparaison de ceux-ci avec leurs versions tchèques. On montre ici les différences essentielles dans le traitement et les petites nuances.

Seznam použité literatury

1. Beneš, Bohuslav: *Česká lidová slovesnot*, Praha, Odeon, 1990
2. Bettelheim, Bruno, *Za tajemstvím pohádek*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2000
3. Čeňková, Jana: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*, Praha, Portal, 2006
4. Červenka, Jiří: *O pohádkách*, Praha, Státní nakladatelství dětské knihy, 1960
5. Erben, K. J., Němcová, Božena, Krásnohorská, Eliška, *Zlatá kniha pohádek, Největší pokladnice národních pohádek*, Praha, Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011
6. Chaloupka, Otakar: *Próza pro děti a mládež*, Albatros, Praha 1989
7. Němcová, B., Erben, K. J., Bartoš, F.: *Povídám, povídám pohádku...*, Nakladatelství Svoboda první, 1994
8. Němečková, Pavlína: *Pohádky Aloise Mikuly ve vztahu k tradiční stylizaci*, Brno, Masarykova univerzita
9. Perrault, Charles, *Francouzské pohádky*, České Budějovice, Garamond, 2005
10. Perrault, Charles, *Francouzské pohádky a bajky*, Praha, Brio, 2001
11. Perrault, Charles, *Pohádky matky Husy*, Praha, Albatros 1989

12. Poskierová, Lucie: *Uplatnění biblioterapie v českých a v zahraničních knihovnách se zaměřením na pohádkoterapii*, Diplomová práce, Brno, Masarykova univerzita, 2009
13. Propp, Vladimír Jakolevič, *Morfologie pohádky*, Jinočany, Nakladatelství HaH Vyšehradská, s. r. o
14. Syrovátka, Oldřich, *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, Brno, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998
15. Toman, Jaroslav: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice, Pedagogická fakulta JU, 1992
16. Šmahelová, Hana: *Návraty a proměny*, Praha, Albatros 1989

Přílohy

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Le Petit Poucet (Paleček)

Obrázek 2: La Belle au bois dormant (Šípková Růženka)

Obrázek 3: Cendrillon ou La petite pantoufle de verre (Popelka)

Obrázek 4: Le Petit Chaperon rouge (Červená karkulka)

Obrázek 1: Le Petit Poucet

(Zdroj: <http://www.creationism.org/>)

Obrázek 2: La Belle au bois dormant

(Zdroj: <http://dore.artpassions.net/>)

Obrázek 3: Cendrillon ou la petite pantoufle de verre

(Zdroj: <http://www.worldofdante.org>)

Obrázek 4: Le Petit Chaperon rouge

(Zdroj: <http://dore.artpassions.net/>)

